

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ
ПОСІБНИК
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ФІЛОСОФІЯ»**

**(ВІДПОВІДНО ДО ВИМОГ ECTS)
ДЛЯ СТУДЕНТІВ І КУРСУ**

Харків
«Право»
2020

УДК1:37.091.64

Н15

*Рекомендовано до видання редакційно-видавничою радою
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
(протокол № 1 від 16.01.2020 р.)*

У к л а д а ч і:

О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань, Ю. Ю. Калиновський

Навчально-методичний посібник з навчальної дисципліни «Філософія» (відповідно до вимог ECTS) для студентів І курсу / уклад.: О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань, Ю. Ю. Калиновський. – Харків : Право, 2020. – 36 с.

ISBN 978-966-937-939-9

ISBN 978-966-937-939-9

© Данильян О. Г., Дзьобань О. П., Калиновський Ю. Ю., укладання, 2020

© Оформлення. Видавництво «Право», 2020

1. Вступ

У досягненні цілей гуманітарної освіти визначальна роль належить пізнавальній активності, самостійності, активним формам навчання. При формуванні знань та умінь студентів традиційні, стереотипні, переважно вербальні засоби навчання є вже недостатньо ефективними.

Посібник призначений для покращення організації самостійної роботи студентів при вивченні курсу філософії, може використовуватися на семінарських заняттях, для проведення контрольних та перевірочних робіт, заліків та іспитів, містить загальний розрахунок годин лекцій, семінарських занять, самостійної роботи, опис предмета курсу, шкалу, за якою виставляється оцінка з навчальної дисципліни у залікову книжку.

Він сприятиме здійсненню більш якісного педагогічного контролю, основним завданням якого є формуючий вплив на процес навчання через встановлення зворотного зв'язку між слухачем та викладачем і одержання підсумкових результатів навчання, а також забезпечення глибокого засвоєння специфіки філософського осягнення дійсності, формування високої світоглядно-методологічної культури майбутніх юристів.

Опанувавши курс з філософії, студент повинен

знати:

- головні проблеми сучасної світової й вітчизняної філософії, історичні типи філософії, основні парадигми філософствування;
- основні ідеї світової та вітчизняної філософської думки, історію становлення, основні етапи і особливості розвитку філософії;
- основні закони, категорії, поняття і принципи філософії, особливості їх прояву в житті суспільства і юридичній практиці;
- шляхи пізнання світу, функціонування знання у сучасному інформаційному суспільстві, особливості взаємозв'язку науки з сучасними соціальними і правовими проблемами;
- функції філософії у соціальному, науковому та практичному пізнанні;
- умови формування особистості, її свободи, відповідальності за збереження життя, природи, культури;

уміти:

- самостійно аналізувати факти, явища та процеси в системі «людина – світ» у їх діалектичному взаємозв'язку та з урахуванням змін, що відбуваються у світі й країні;
- критично оцінювати соціальні процеси, правові, політичні, економічні, історичні, екологічні, культурні, соціально-психологічні явища й події;
- формулювати світоглядні й методологічні висновки на основі отриманих знань, обґрунтовувати свою світоглядну та громадську позицію;
- застосовувати методологію наукового пізнання до творчої діяльності, застосовувати отримані знання при вирішенні професійних завдань.

Важливо зазначити, що однією із специфічних рис філософського знання є багатоманітність суджень. У філософії не існує одностайності стосовно проблем, що вивчаються. Істини, вироблені впродовж століть філософами, не є для всіх беззаперечними. Їх сприйняття, ставлення до них залежить від тих чи інших особистих переконань, світогляду.

Даний посібник буде корисним усім, хто прагне долучитися до поліфонії та плюралізму у відповідях на граничні, філософські питання людського буття, сформувати культуру власного мислення, а також виробити навички самостійного вибору належної позиції.

2. Загальний розрахунок годин лекцій, семінарських занять та самостійної роботи

№ З/П	ТЕМА	УСЬОГО ГОДИН	У ТОМУ ЧИСЛІ		
			лекції	семінари	самостійна робота
1.	Філософія, коло її проблем та роль у суспільстві	6	2	2	2
2.	Філософія Стародавнього світу, Середньовіччя та Відродження: основні риси та етапи розвитку	10	2	2	6
3.	Філософія Нового часу та епохи Просвітництва	8	2	2	4
4.	Німецька класична філософія	6	2	2	2
5.	Сучасна світова філософія	10	2	4	4
6.	Вітчизняні філософські традиції	6	2	2	2
7.	Філософський смисл проблеми буття	6	2	2	2
8.	Свідомість як філософська проблема	6	2	2	2
9.	Філософські вчення про розвиток	10	2	2	6
10.	Сутність і структура пізнавального процесу. Наукове пізнання, його форми та методи	8	2	2	4
12.	Філософські підходи до розуміння людини, суспільства, історії	14	2	4	8
Усього:		90	22	26	42

3. Програма навчальної дисципліни «Філософія»

ЗАТВЕРДЖЕНО
на засіданні кафедри філософії
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
(протокол № 1 від 30 серпня 2019 р.)

I. СУТНІСТЬ ФІЛОСОФІЇ ТА ОСНОВНІ ЕТАПИ ЇЇ РОЗВИТКУ

Філософія, коло її проблем та роль у суспільстві

Філософія, її предмет і структура. Мета та порядок вивчення філософії як навчальної дисципліни, її місце та роль у підготовці юристів. Наукові, методологічні та методичні основи вивчення філософії. Світогляд, його структура, риси, суспільно-історичний характер і роль у житті суспільства. Історичні типи світогляду: міфологія, релігія, філософія. Філософський світогляд. Гуманізм філософії. Функції філософії. Філософія і право. Філософія і мораль. Філософія і наука. Філософія і культура. Роль філософії у суспільстві, у професійній діяльності юристів.

Філософія Стародавнього світу, Середньовіччя та Відродження: основні риси та етапи розвитку

Історичні передумови, час і місця виникнення філософії. Антична філософія. Ранній грецький натуралізм (рання класика): мілетська школа, піфагорійці, елеати. Геракліт і Парменід: релятивістська й абсолютистська концепції світу. Левкіпп і Демокріт: ранні атомістичні вчення. Висока класика: шлях до людини – філософські вчення софістів і Сократа. Об'єктивний ідеалізм Платона. Філософська система Аристотеля. Основні риси філософії епохи еллінізму (пізня класика) та її школи: кініки, скептики, епікуреїзм, стоїцизм, неоплатонізм.

Джерела середньовічної християнської філософії, її основні проблеми та специфіка типу філософування. Етапи розвитку середньо-

вічної філософії (апологетика, патристика, схоластика) та їх особливості. Вчення Августина Блаженного про природу та людину. Реалізм і номіналізм. Філософське вчення Фоми Аквінського. Філософія епохи Відродження. Деїзм (Г. Галілей) і пантеїзм (Дж. Бруно). Гуманізм і проблема людської індивідуальності (М. Кузанський, М. Монтень, П. Помпонацці). Філософія періоду Реформації (М. Лютер, У. Цвінглі, Ж. Кальвін).

Філософія Нового часу та епохи Просвітництва

Наукова європейська революція XVII ст. Концепції можливості людського пізнання. Гностицизм та агностицизм. Проблема методу пізнання. Механіцизм, раціоналізм та емпіризм. Філософське обґрунтування нової картини світу (Ф. Бекон, Т. Гоббс, Р. Декарт, Б. Спіноза, Г. В. Лейбніц, Дж. Локк, Дж. Берклі, Д. Юм). Соціально-філософські аспекти у філософських поглядах емпіристів та раціоналістів Нового часу. Деїзм і матеріалізм у французькому Просвітництві. Вчення про природу і суспільство у філософії Просвітництва (Монтеск'є, Вольтер, Ж.-Ж. Руссо). Проблема людини у філософії Просвітництва. Французький матеріалізм XVIII ст.

Німецька класична філософія

Особливості та характерні риси німецької класичної філософії, її місце в історії філософської думки. І. Кант: дуалізм світу людського буття – природний і моральний. Філософія людського «Я» (Й.-Г. Фіхте). Натурфілософія Ф. Шеллінга. Філософія абсолютної ідеї й діалектика Г.-В.-Ф. Гегеля. Антропологічний матеріалізм Л. Фейєрбаха. Вплив ідей німецької класичної філософії на європейську культуру. Проникнення ідей німецької класичної філософії в Україну.

Сучасна світова філософія

Основні напрями сучасної світової філософії. Позитивістська тенденція у сучасній світовій філософії. Етапи розвитку позитивізму (класичний позитивізм, махізм, неопозитивізм, постпозитивізм).

Релігійно-філософські напрями (тейярдизм, персоналізм). Неотомізм як офіційна філософсько-теологічна доктрина католицької церкви. Виникнення неklasичних філософських вчень в ХІХ ст. Ірраціонально-гуманістичний напрям у сучасній філософії: філософія життя і творчої еволюції, фрейдизм (неофрейдизм), герменевтика, феноменологія, екзистенціалізм, філософська антропологія. Філософія марксизму. Феноменологія. Комунікативна філософія. Філософія постмодерну. Російська філософія ХІХ–ХХ ст.: основні напрями та характерні риси.

Вітчизняні філософські традиції

Джерела української філософської культури. Філософія в культурі Київської Русі (Х–ХІІ ст.). Просвітництво в Україні (ХV – початок ХVІ ст.). Проблема світу й людини у філософії професорів Києво-Могилянської академії (С. Яворський, Ф. Прокопович). Філософія Г. Сковороди. Сутність «філософії серця». Український романтизм (М. Гоголь, М. Костомаров, Т. Шевченко, П. Куліш). Основні ідеї філософії П. Юркевича. Київська екзистенційна філософія ХХ ст. (Л. Шестов, В. Зенковський). Філософські ідеї в Україні кінця ХІХ – початку ХХ ст. Українське філософське відродження 60-х років ХХ ст. Новітня філософія України.

ІІ. ОНТОЛОГІЯ, ГНОСЕОЛОГІЯ, СОЦІАЛЬНА ФІЛОСОФІЯ

Філософський смисл проблеми буття

Онтологія, її основні проблеми та категоріальні визначення. Типи онтологій. Філософський смисл проблеми буття, її історичне усвідомлення. Категорія буття: її сутність і специфіка. Співвідношення категорій: буття, суще, реальність, дійсність. Основні форми буття. Роль категорії «субстанція» для визначення онтологічних основ і способу буття світу. Формування науково-філософського поняття матерії. Сучасна наука про складну систему організації матерії та її властивості. Матерія і рух. Простір і час як форми існування матерії. Сучасні наукові моделі розвитку світу.

Свідомість як філософська проблема

Проблема свідомості у філософії. Теорії походження та сутності свідомості. Свідомість як вища форма відображення. Свідомість як субстанція. Свідомість як форма регулювання і необхідна умова життєдіяльності людини, її суспільна природа, сутність і функції. Свідомість як суб'єктивне явище. Рефлексія, розум, інтелект, мислення. Рівні психічного життя людини: несвідоме, підсвідоме, свідоме, надсвідоме. Структура свідомості. Свідомість і вищі форми психічної діяльності: мислення, пам'ять, воля, емоції. Свідомість і мова. Специфіка юридичної мови. Самосвідомість. Фундаментальна роль категорії свідомості в філософії, її методологічне значення для пізнання природи, суспільства і юридичної практики.

Філософські вчення про розвиток

Діалектика як вчення про розвиток і метод пізнання. Історичні форми діалектики. Об'єктивна і суб'єктивна діалектика. Діалектика як система принципів, законів, категорій. Принцип загального зв'язку. Поняття відношення, зв'язку, взаємодії. Принцип розвитку. Поняття зміни, руху, розвитку. Основні закони діалектики. Основні категорії діалектики. Значення законів і категорій діалектики для теоретичної і практичної діяльності юристів. Модифікація діалектики в сучасних філософських доктринах. Метафізика, догматизм, релятивізм, еkleктика як класичні альтернативи діалектики. Протилежність діалектики й метафізики. Становлення сучасної філософської концепції розвитку. Синергетика: категоріальний апарат, особливості, евристичний потенціал. Протилежність та взаємодоповнюваність діалектики й синергетики.

Сутність і структура пізнавального процесу.

Наукове пізнання, його форми та методи

Пізнання в контексті людського існування. Суб'єкт і об'єкт пізнання. Види пізнавальної діяльності: чуттєве і раціональне, емпіричне і теоретичне. Діалектика чуттєвого і раціонального у пізнанні.

Творчість як конструктивний принцип пізнання. Інтуїція. Проблема істини у філософії та науці. Філософське вчення про істину. Практика як головний критерій істини. Істина в судових рішеннях. Поняття науки. Специфіка наукового пізнання. Методологія наукового пізнання. Метод і методологія. Рівні методології. Методи емпіричного дослідження. Методи теоретичного дослідження. Сучасна методологія пізнання. Логіка наукового дослідження та її етапи (факт, проблемна ситуація, проблема, гіпотеза, доказ, концепція, теорія). Соціальні функції науки. Наука і мораль.

Філософські підходи до розуміння людини, суспільства, історії

Проблема людини в історії філософії. Основні концепції походження людини (антропосоціогенез, дарвінізм, космізм, теологія). Проблема природи й сутності людини. Проблема життя і смерті у філософії. Самоцінність людського життя і право людини на гідне життя. Зміст понять: людина, індивід, особистість, індивідуальність. Свобода й відповідальність особистості в суспільному розвитку, їх взаємна зумовленість.

Суспільство як підсистема об'єктивної дійсності. Основні підходи до розуміння суспільства: натуралістичні, соціо-психологічні. Діяльність як специфічний засіб існування соціального. Суспільні відносини, їх сутність та зміст. Суспільні закони, їх особливості і класифікація. Сфери суспільного життя (економічна, соціальна, духовна, політична). Суспільство як відкрита система. Ноосфера.

Основні сфери та елементи духовного життя суспільства та їх взаємозв'язок. Поняття суспільної свідомості. Культура як специфічна соціальна реальність. Культура як спосіб життєдіяльності суспільства і процес самовідтворення людини.

Сучасні концепції філософії історії. Проблема єдності та багатоманитності всесвітньої історії. Проблема смислу і спрямованості історичного процесу. Постановка питання про «кінець історії» в новітній філософії (Ф. Фукуяма). Об'єктивне і суб'єктивне в соціально-історичному процесі.